

TRIDENI REVUE HEBDOMADAIRE UKRAINIENNE **TRIDENI**

Число 10 (368) рік вид. IX. 5 березня 1933 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 5 березня 1933 р.

Доводиться нам повернутися до теми, нами вже раз порушеної. У французьких політичних колах висловлено думку про потребу не тільки тіснішого зближення Франції з совітами, але й утворення французько-совітського союзу, на подобу колишнього союзу франко-російського. Коли-ж додати, що в частині французької преси, особливо в журналах ілюстрованих, — журналах, що не є суто політичними, але культурно-мистецькими, які читаються широкою французькою публікою, — все частіше й частіше з'являються статті з ілюстраціями про совіти і їхнє життя, то стає ясным, що думка про ближче співробітництво Франції з совітами систематично підготовлюється. А стаття п. Едуарда Ерію в «Маріан» кладе вже й перший камінь для тої нової політичної будови. Одначе думка про франко-совітське наближення не має широкого розповсюдження. І не без рації.

Про що властиво ходить? Прс який союз? Про яку спільну акцію й на якому полі? Чи може бути аналогія між франко-російським союзом кінця 19-го століття й франко-совітським союзом сьогодні?

Візьмім спочатку останнє питання, питання аналогії. Трудно знайти її, коли глянути в глибину тих умов, які були в минулому. Франція 80-тих років минулого століття не є Францією 1933 року. Тоді Франція, тільки що розбита 1870 року, переживши зміну режиму — імперії на республіку, — виснажена війною, що велася на її території, примушена видати з себе величезні жертви фізичні й матеріяльні, дезорганізована внутрішньою боротьбою, і, найголовніше, залишена напризволяще та ізольована на міжнародньому полі, — цілком натурально шукала союзника проти Німеччини-переможниці і найшла пізніше такого в Росії. Франція сьогоднішня уявляє з себе зовсім иншу картину. Хоч зачеплена кризою, Франція все-ж сьогодні переможниця після великої війни та зв'язана стосунками з багатьма

державами, які збільшують її престиж і значіння. Сьогоднішня Франція, не дивлячися на пережиту війну, наслідки її та кризи світо-ву, зуміла зберегти не тільки сталість своєї монети, але й всевітнє довір'я до себе, і, дійшовши до ролі світового банкира, стала як-би світовим арбітром в багатьох важливих економічних і фінансових ділянках життя земної кулі.

Так само й Росія тодішня, як і совіти, що стали на її місце в сучасному, не є поняттями тотожними. Росія в кінці минулого століття, хоч і урізано було її апетити після війни 1877-78 р. р. на Берлінському конгресі, все-ж була переможницею і була державою, з інтересами якої доводилося рахуватися. Тоді Росія цілком одповідала виразові одного російського поета, що сказав: «Р» на Польщі, а «Я» на Тихому океані». Маючи Бесарабію, мріяла вона про володіння Галичиною, Буковиною й частиною Балканів та протоками, загрожуючи Англії через Персію та Памір, тримаючи Монголію й береги Тихого океану. То був достойний на той час союзник для ослабілої Франції проти гегемонної тенденції тодішньої Німеччини. Сьогодні де-що інше. Совіти, що займають обкраяну на багато тисяч квадратних кілометрів територію, будучи ізольованими, не дивлячися на всебічне підпертя їх певними державами, знесилені й знеможені в постійній внутрішній боротьбі та перебуваючи в перманентній кризі, що ставить на порядок денний навіть саме існування їх, загрожені в середині національними процесами, яких не можуть спинити ні висилки, ні ростріли, ні найжахливіший терор, — совіти уявляють з себе сьогодні державу, яка ледве тримається і яка завдячує своє даліше існування лише тому, що досі не було сильного удару з середини або з-зовні. Совіти, ніби, як людина, що вже в останній стадії туберкульозу, тіло якого набрало загрозливого прозорого вигляду, виснажений організм ще противиться ходові хвороби, але постійна підвищена температура, що примушує серце битися швидче й швидче, — ще бореться силою волі проти неминучого кінця, який не сьогодні або завтра, то через якийсь час прийде. Термін, що колись давня Росія прикладала до Отоманської імперії, а саме «хвора людина», — зараз цілком можна прикласти до совітів.

Отже, такі є контрагенти для сьогоднішнього франко-совітського союзу. Ціль його? Рівновага проти Німеччини, — що, поволі звільняючися від пут Версальського договору, набирає сили, — та рівновага проти блоку Німеччини, Австрії, Угорщини та Італії? Але чи-ж совіти можуть виконати в даному випадку ролю колишньої Російської імперії? Навіть не будучи політиком, можна з певністю сказати, що подобен-

ства не може бути ніякого. Дипломатична підтримка з боку совітів, як це сталося на конференції обезброєння, коли Літвінов підтримав французький проект? На це вже відповіла французька преса: Літвінов більше злякався появи Гітлера, ніж справді щиро наблизився до Франції. Отже, вартість тієї підтримки є лише ілюзорною.

Про те, що совіти всі сили направляють на те, щоби такий союз мати, — нема що говорити. Сьогодні це для них соломинка, за яку хапаються вони, як людина, що потопає.

Не будемо вже говорити про те, що і місія Франції, і місія совітів кардинально різниться, і наблизити їх навіть взаємними ідеологічними і практичними уступками не можливо.

Поважно говорити про союз здорової держави Франції з напівзгнилим, напів живим трупом, яким є совіти, — ніби, немає більших підстав.

Ми свою думку висловлювали часто що-до таких проектів. Повторимо її і сьогодні. Треба світові мир і спокій? Його можна мати лише тоді, коли на місці совітів, того півтрупа, стануть здорові й міцні організми державні — Україна, Кавказ, Туркестан и т. д., які, ввійшовши в коло міжнароднього життя, принесуть живої, свіжої води на млин світового спокою. Без цього — миру й спокою не буде.

Листи до земляків

ХІХ.

С т а р и й   з н а й о м и й .

Неподалеку від нашого села та наших хуторів на Київщині знаходилося невеличке містечко, куди ми постійно їздили купувати все що потрібно для господарства та домашнього життя: оселедці, олію, гас, гвіздки, сільську мануфактуру, дьготь і т. ин. Гарне було містечко, на диво чистеньке, бо ґрунт в ньому був піскуватий, і дуже богате, бо в околиці малося два цукрових заводи, багато добрих економій, посесій та заможніх хуторів. Звалося воно в ті часи Ге-новкою і було торговельним центром нашої околиці.

В цьому містечку була відома всім і кожному найліпша «бакалейна» торгівля старого Гершка Кагановича, свого роду сільський універсальний склеп, де місцевий обиватель міг дістати все, що потрібно для його господарства та домашности. Торгівля мала два поверхи: нижній низький, при землі, для «мужиків», і верхній для «панів». В нижньому відділі орудували пігручні, нагорі торгував сам Гершко з своєю дружиною.

Ця Гершкова торгівля була разом з тим і своєрідним місцевим клубом, де за шклянкою «клярету», що так гостинно і привітливо подавався господарями склепу, збиралися місцеві панки, посесори, попи, балакали про господарські, торговельні справи, згадували старі добрі часи і жалувалися на сучасну біду. З десяток або півтора років перед цим тут був центр місцевих «хлопоманів» і тоді бесіди мали тако-ж і політичний характер. Але я вже цієї пори не бачив і чув про неї від моєї матери, якій дуже було не до смаку, що мій дід (її батько) та чоловік постійно учащали на ці бесіди і верталися звідтіль більш веселими, як це їй подобалося.

В літі на вакаціях поїздки до Ге-новки для мене, малого хлопця, являлися великою розвагою та втіхою. Перш за все їздили ми з матір'ю без фурмана, бо всі люде були на роботі в полі, і мені дозволялося зовсім самостійно правити кіньми. Правда, з двох пар виїздних коней, мені не дають тих кращих, що мені подобаються — карих, і дозволяють запрягати лише сірих («донця» і «черкеса»), але і це нічого. І от ми парю добрих коней, запряжених до жовтого, лакованого шарабану, що був тоді майже обов'язковим виїздом для кожного поважаючого себе господаря, під постійними «охами» матери їдемо великим Київським шляхом, обсаженим столітніми вербами та оскорами до Ге-новки і з «шиком» підкочуємо до Гершкової торгівлі.

Звичайний ритуал зустрічі, при чому сам Гершко під руку підтримує матір, як вона підіймається по сходах до панського відділу. А мені:

— Здорові були, паничу! Боже мій, як ви вирости, я б вас вже й не пізнав. І так гарно фурмануєте, як справжній фурман!..

Знаменитий дипломат був старий Гершко. Він добре знав, що кращого компліменту мені не може бути, і я з висоти свого гімназійного маєстату поблажливо йому всміхаюся та з погордою поглядаю на всіх навколо.

І звичайно зараз же вибігає з нижчого віділу маленький Лейзер, найменший синок Гершків, привітатися зі мною і спитати, чому не приїхав панич «Шаше», мій менший брат і його давній приятель. Не дивлячися на те, що Гершкова родина була дуже аристократичною, його синок був одягнутий в звичайний жидівський «комбінезон» з прорізом з-заду і обов'язковим «хвостиком», а на голові мав кругленький картузик з гудзиком на горі. Веселий, верткий, він увесь час крутився коло шарабану і допитувався «скільки можуть стоїти такі коні».

Коли коні починали від галасу норовитися, то я легенько хвись-

кав Лейзера по заду батогом, він ще більш реготався, а його мати з щасливою усмішкою говорила:

— Ну, панич завжди люблять жартувати з нашим Лейзером.

Що потім сталося з цим милим хлопчиком? Гершкову торгівлю під час погромів за першої революції було в-щент розбито, родина була зруйнована та збідніла, і Лейзер був один час фармацевтичним учнем, потім було його арештовано за участь у «революційній» партії, заслано, і тільки вже після большевицького перевороту виринув він, як видний большевик, а тепер є одним з найвищих достойників совітської влади.

* * *

Тов. Л. Каганович перші кроки своєї державної кар'єри зробив на продовольчій справі, яка під час громадянської війни мала першорядне значіння. Його виступи по цим питанням звернули на себе увагу і, завдяки цим «фаховим» здібностям, він був взятий до секретаріату партії, а на 24 рік був уже одним з помішників Сталіна. Тут він, окрім своїх діничних комерційних здібностей, виявив тако-ж великий хист та мистецтво що-до позакулісових партійних операцій і став свого роду при Сталіні «урядовцем на особливі доручення».

Одно з таких доручень він виконав особливо блискуче. В останніх роках «непа», під впливом економічного відродження України, КП(б)У почала виявляти дуже небезпечні симптоми неблагонадійности. Це були часи розквіту «українізаторської» діяльності Шумського і найенергійнішої праці Академії Наук. На цей період припадають нечувані до цього заяви Буценка та Скрипника про те, що Україна, мовляв, не так то вже і зв'язана своїм союзом з Москвою і має в своїй конституції пакт про вихід з нього... Навіть Чубар до того осмілювався, що один раз прилюдно загрозив виходом України з ССРСР.

Треба було вжити рішучих засобів до приборкання українського, «жовто-блакитнього» сепаратизму. І кому-ж доручити цю делікатну справу, як не Кагановичу, що майже свій чоловік на Україні. Тов. Лейзер Каганович призначається генеральним секретарем КП(б)У, з повноваженнями Сталіна що-до українських большевиків.

Наслідки його чинности і праці на Україні показали, що вибір був зроблений правильно. Буценко в скорому часу був позбавлений посади секретаря. Шумського, як енергійного «наркомпроса» заслано просвіщати узбеків до Туркестану, Гринька намічено, що потім і було виконано, перевести до Москви, і, як вінок всього, підготовлено,

відомий процес СВУ. Справедливим буде зазначити, що «свої», такі як Затонський та Балицький, т. Кагановичу допомагали не за страх, а за совість.

До Москви Каганович вернувся триумфатором і з тої пори став заступником Сталіна.

* * *

Державна кар'єра нашого земляка була тепер остільки забезпечена, що у міродайних москвських колах говорилося, що це є майбутній Сталін.

І справді, послухайте, як він промовляє до вижчих партійних органів у справі майбутньої «чистки» партії!

«Партія наша дуже розрослася. Багато з нас цим захопилося, але хіба нам так обов'язково мати 3,5 міль. членів? Ні, партію треба тримати в чистоті і захищати її. Ми мусимо «жуликів» з партійними білетами, тунєядців та паразитів геть викинути з неї та вести з ними немилосердну боротьбу.»

Не те тут характерно, що сам Катанович констатує, що в партії маютья «ж у л и к и», т у н е я д ц і , п а р а з и т и ! Це ми знали давно і без нього. Важливий самий тон його заяв. Так говорити може справді лише міродайна людина і той, кому і сам чорт не страшний.

Цікава деталь з приводу жалю, що партія так «розрослася». Поруч з цим Каганович надзвичайно сердечно дбає про своїх численних родичів. По відомостях, що подає тсв. С. Дмитрієвський, колишній колега Кагановича, а тепер «монархист-младорос», — в Москві на різних ситих посадах мається гибель людців, що звуться на московському жаргоні «родиною Кагановича».

Зараз наче б зоря Кагановича трохи пішла на схил, його обгоняє другий помішник Сталіна тов. Постишев. Це той самий Постишев, що зараз на Україні виконує з доручення Сталіна ту саму місію, що колись так возвеличила Кагановича.

Україна може пишатися своєю долею. Каткування її промощує шлях до вижчих щаблів совітської ієрархії. Так було з Кагановичем, так, мабуть, буде і з Постишевим.

* * *

Можливо я і помиляюся що-до родоводу тов. Кагановича. Я не спеціаліст у справах генеалогії. Життєписи сучасних совітських дія-

чів не написані. Дійсні їхні імена та події життя, так само, як колись історія мідян, — «неясні і темні». В літературі маються вказівки і на інше походження «династії» Кагановичів. Як би вони мали більше фактичне опертя, то я був би тільки радий, бо тоді мій спомин про милого, «маленького Лейзера» з Ге-новки не був би заганьблений головокрутною кар'єрою на Україні сучасного «великого» Кагановича.

Але гадаю, що і в моїй версії є де-що правдивого! Які то планетарні, дійсні, зміни мусіли відбутися в бувшій імперії московських царів, щоб вони уможливили таку кар'єру «малому Лейзеру»? А все одно, чи в Ге-новці, чи десь інше він саме так починав своє життя...

Зараз ці кар'єри обернулися на велике нещастя та лихо України. Ще один поворот сторінки історії і вони зіллються з великим, непереможним рухом визволення України і від Москви. і від сучасних Кагановичів.

К. Ніко.

St.-Jean de Maurienne.

20. II. 33 р.

Літературні спостереження

XXXIX

— Петро Панч. «Голубі Ешелони». Збірка повістей.

Цей збірник складається з чотирьох повістей: «З моря», написаної у 1926 році, сюжет узятий з повстання броненосця «Потьомкин Тавричеський», «Без козиря» — у 1926 р., сюжет розвалу фронту при кінці великої війни, «Голубі Ешелони» — у 1927 році, сюжет з часів війни української армії з більшовиками та «Повість наших днів» — у 1927 році, сюжет почасти з тих же часів, почасти на тему більшовицького будівництва та відновлення промисловости на Україні після більшовицької перемоги.

Збірник цей року 1929-го вийшов другим виданням (видання Державного Видавництва України), а перше видання 1927 року було відзначено ювілейною жовтневою премією. З того видно, що твори Панча припали до вподоби совітському урядові, а що варте особливої уваги — урядові так званої совітської Української республіки, бо авжеж і асигновка на подвійне видання і відзначення премією залежить в СССР од уряду та й те, що перше видання за два роки розійшлося, певно, є наслідком цього співчуття, бо совітські видання не стільки розкупувються, скільки для агітації розсилаються дурно або примусово накидаються покупцям. Не гурт читалося та купувалося в нас

книжок і давніше, зусиллями большевиків інтелігенції на Україні значно поменшало, а людей, що мали б зайву копійку. і зовсім, прич партійців, не залишилося. Хто б же без примусу розкупив так швидко ціле видання?

Те, що писання Панча знайшли таке визнання у совітської влади взагалі, а в українського совітського уряду з особна, звертає на цю книжку особливу увагу і є вельми характеристичним для тих урядів, бо і серед совітського красного письменства повісті Панча визначаються виключно призириливим відношенням та ненавистю до всього не большевицького загалу, особливо-ж до людності України та й до всього українського.

Давніше, в числі ХІХ моїх спостережень (ч. 43 «Тризуба» від 16. ХІ. 1930), оглядаючи місячник «Життя й Революція» за 1920 р., я зазначив невелике оповідання цього Панча «Вітрогонні дні», яке перейняте ненавистю та призириством до українського селянства, в якому одверто та безсоромно проповідувалися жорстокі кари та нищення селянства і ціннично глузувалося з гуманізму.

Ті самі нестриману большевицьку лютість, призириство до всіх та усього, що не є большевицьким і взагалі до людности, те саме кепкування з гуманізму, а особливо загострену ненависть до усього українського знаходимо і в збірнику «Голубі Ешелони».

Ця ненависть українського тоб-то письменника до всього українського, ця прихильність українського тоб-то уряду до такого письменника, є характеристичним показником, яких письменників висовує, яким урядом обдаровує Україну та з яким завданням большевизм.

В усіх чотирьох оповіданнях збірника не бракує згаданих ненависти та призириства до всіх верств людности, але без порівняння їх більше в оповіданні «Голубі Ешелони», дія якого відбувається серед української армії.

У цьому оповіданні Панч закидає українській армії грабіжництва, чинені і козаками, і старшинами, піяцтво, розпусту, брак ідеї і відданости справі, за яку вони воюють, брак дисципліни, нахабний непослух козаків старшинам, старшин командиру, одверте грубіянство, недбальство завжди підпилих та зледачілих старшин, аж таке, що до ешелону всідає хто охоче, і в ньому їдуть двоє большевицьких агентів, один навіть в чині хорунжого вкраїнської армії, провадять большевицьку агітацію та викликають повстання армії, провадять большевицьку агітацію та викликають повстання в ешелоні. Козаки української армії ніби лаються «хохлацькою мордою» (ст. 252), кажуть: «начхать на твою українську армію і твоїх хахлів» (ст. 251). Так зневажливо ставляться до своєї справи, що слово «козак» замінюють словом «кізьяк», а як-що між ними трапляються кращі і свідоміші, то це люде без волі, без рішучости, недорічки-ідеалісти з «сорочими очима» (для Панча, як і взагалі для большевиків, ідеалізм та гуманність — ознака дурного розуму і він злостиво кепкує з того, що в цілім ешелоні не знайшлося охочого ростріляти привідців повстання, та ще й злодіїв).

Припустімо, що може і в українській армії, як і у всіх інших (і авжеж найбільше у большевицькій), особливо, коли знеможена бороть-

бою на три фронти проти значно дужчих ворогів армія дезорганізувалася, у неї могли виявитися і лихі елементи, припустімо, що в ній, як і взагалі в арміях випадково набраних, не було досить дисципліни, а під час безнадійности вона ще підупала, але навалювати на українську армію ці хиби в необмеженій кількості, надавати їй виключно негативні прикмети, закидати їй бездейність, — це з боку Панча є гидке і свідоме обмовлення, бо не може-ж він не знати про вияви надзвичайного героїства в українській армії, про Зімовий похід, Базар, Крути і т. д. Це обмовлення вдодачу і не мудро зтулено, бо неправдивість його вразно видно. Як би могла така армія, як би те, що закидає їй Панч було правдою, стільки часу триматися без потрібної кількості зброї, без одягу, без ліків проти дужчих ворогів? Так большевики і слуга їх Панч, певно, керуються старою порадою: «Обмовляйте, обмовляйте, щось з того та залишиться». Окремі лихі та безпринципні одиниці могли прилипнути і до української армії, як прилипали і до всіх добровольчих армій, але що пріч принципу та відданости справі могло б схилити увесь загаль армії на те небезпечне, тяжке, прямо грізне життя, яке доводилося терпіти українському війську?

З цією безсоромною брехнею в «Голубих Ешелонах» на ганьбу українцям, цілком одновартна така-ж безсоромна брехня на хвалу большевикам у «Повісті наших днів». В цій повісті Панч так само без жадного почуття міри підробляє большевика Свирия на героя і то героя і на війні, і в справі відбудування промисловости. Цей Свирий неоружний, бо револьвера загубив, а рушниця в нього без набою, влітає з початку у супроводі тільки одного, те-ж неоружного, а потім в супроводі чотирьох червоноармійців, до села, де розташувався цілий український полк, вже попереджений стріляниною про наступ ворога. Од цих п'ятерох большевиків кидаються в ростиц, ледве їх побачивши, у п'ятеро більше озброєних козаків, на чолі яких був і їхній командир. Цього командира, якого Панч раніше описував, як хороброго та доброго вояка, добре озброєного, ті п'ятеро большевиків забірають в полон без спротиву.

Та ще більшого чуда dokonує Свирий по скінченні війни в справі відбудування промисловости. Заходить він випадково, бо не з наказу якогось уряду, а з власної волі, на одну зовсім йому чужу гуту, так само зруйновану, як і безліч інших тоді заводів та фабрик. На гуті тій під час горожанської війни понищено всі машини, вивезено сливе всі матеріяли, а остачу, навіть і шибки з вікон, розкрадають свої-ж робітники. З них кращі порозходилися на большевицькі уряди, а решта не знає, що робити, скликають що-тижня мітинги, лаються, «зробили де-кільки суботників і поставили на площі арку, а над брацьською могилою ростріляних товаришів щось подібне до монументу з битого шкла. А гута все стояла» (ст. 292), а самі робітники голодували.

Само собою, гуті тієї і нічим, і нікому було відбудувати. Природно мусіло б тим скінчитися, що помалу те, що легше давалося, розтягли б з неї свої робітники, а решта завалилася б, як завалилося тоді в СССР немало заводів та фабрик. Але по Панчу сталосся неприродне: прийшов Свирий, скликав мітинг, висміяв усіх місцевих робітників і тим

примусив їх відновити роботу. Зненацька знайшлися десь машини та матеріали, за які раніше Панч писав, що їх знищено та вивезено. Поставили нову будівлю. Сам Свирь вчитав з випадково недопаленої на цигарки книжки, які новітні машини ставлять тепер по гутах, що самі, а не робітники видимають пляшки, виклопотав, щоб уряд дав гроші на купівлю тих машин закордоном. Одну машину, за яку англійці правили дорого, совітські інженери спланували та зробили самі і гута пішла новітня та краща, ніж була.

Не треба й доводити, що все те не «факт, а реклама», та ще й дуже безсоромна реклама, і все оповідання нічим дійсного життя, а його дієві люде дійсних людей не нагадують.

Та цікаво ще зазначити, як описує автор загальних робітників, усіх робітників гут, і то робітників большевицького напрямку. Самі вони нічого не могли зробити. Їхні мітинги, поки не було Свиря, мали наслідком хіба голод та «щось подібне до монументу з битого скла». На мітингу, який скликав Свирь, вони гудуть зразу проти його, а, як він їх висміяв, гудуть за ним те, що й він, ані свого розуму, ні своєї активності в них немає.

Таке відношення до загалу, до громадянства не випадкове, а характерне для большевиків. Вони іменують себе оборонцями народу, вихваляються, що побороють його ворогів та хочать робити йому добро, але і в тих рідких випадках, коли всі ті обітніці не є брехнею, для захоплення влади, себ-то коли трапляється мати діло з комуністом ідейним, він все-ж таки ставиться з висока та зневажливо до того народу, який ніби хоче ошасливити, але примусом, «на свій копил», в той спосіб, який підказують йому його дикі мрії, та ставиться з ненавистю до всіх народніх бажань, що не відповідають тим мріям, себ-то хоче зробити з народу безсловесну худобу, що має бути щасливою од такого життя, яке вона не сама впадає, а до якого її неволять.

В переважно більшій частині оповідання Панча нежиттєві і неправдиві, але треба признати, що там, де він менше підлягає большевицькій люті, у нього трапляються і талановиті уривки. Наведу два приклади. Вже в «Голубих Ешелонах», найбільше тенденційно брехливий з чотирьох повістей збірника, тип большевицької шпигунки змальовано автором доволі яскраво. Мабуть моральна психопатія, властива большевикам, допомогла в цьому авторові. Для нього вдатність до підступу, до зради, дуріння, вбивства, як-що од них є користь большевикам, є рисами добрими, а не лихими, і він не вагаючися і нічого не заважаючи малює поведження цієї шпигунки (Ніни Георгієвни) в українському ешелоні.

В оповіданні «Без козира» він правдиво спостерігає психологічні причини того, що й після всіх обітниць матеріального характеру, які давав тимчасовий уряд, він не міг схилити ними салдатів до продовження війни, та що ті обітніці не тільки не зняли у війську патріотичного запалу і не заохотили салдатів до продовження війни, а навпаки — тягли їх скоріше покинути зброю та вертатися додому, бо мовляв, як вб'ють, хто-ж тоді свободою попользується?» (ст. 137), бо «коли ти за робочих, так нехай матері твоїй біс, по-між себе не ми, а

генерали воюють, а ми їх повинні тільки нацьковувати із бліндажей. Ото буде наша власть, коли робочий буде з-заду, а генерали нехай стукаються лобами» (ст. 156). «Воля мабуть буде тоді, коли з рушницями до дому повернемося» (ст. 127).

Коли-ж, нарешті, побачивши, що напереді немає ворога, салдати пішли ніби то у наступ, ген позаду своїх офіцерів, які самі пішли вперед, виконуючи наказ главноверха про наступ, то «занялися обмірюванням ям од набоїв важких батарей та збирання усякого майна, покинутого німцями».

Наслідки цього були критичні і для них самих, і для усєї армії, бо німці використували їхню поведінку і відновили бій. Перелякані несподіванкою, російські салдати кинулися тікати, і, як неминуче буває при втечі, їх було вибито багато більше, ніж могло б бути вбито при дійсному наступі.

Ці спостереження Панча, що обітниці чи нагороди матеріального характеру невідатні створити в людях патріотичний настрій і схилити їх до саможертви, є глибоко вірні психологічно.

Хоч держава, безперечно, має завданням дбати про добро своїх громадян і саме це завдання є тим, заради якого держава утворюється та яке виправдує її існування, та, по 1), патріотизм в людській душі не стільки од взаємин людини з державою, скільки од взаємин між людьми, що живуть в одному громадянстві, і не стільки на задоволенні матеріальних бажань, скільки на приємних перебуваннях од співжиття серед близької по духу людности, од спільно утвореної культури, од радощів, якими обдаровує природа рідного краю, од відчужань молодощів, кохання і т. д., а по 2), що до впливу взаємин між громадянами та державою, безперечно більший та міцніший патріотизм утворює в громадянстві та діяльність держави, яка забезпечує добрий лад, який дає змогу спокійно існувати та утворювати спокійно кожному своїми зусиллями свій добробут. Безпосереднє обдаровання державою чисто матеріальними благами в цьому безсиле насамперед тому, що які б ті блага не були великі, вони в певних обставинах будуть менші од тих жертв, яких вимагатиме держава, і тоді обдаровані нею можуть визнати, що їм замало віддячено за ті жертви і відмовляться їх давати. Та й чого вартий патріотизм за ту чи іншу нагороду? Рідний край і держава в неволі, коли вона не в силі щось дати, а вимагають тільки жертв, потребують більшого патріотизму, ніж тоді, коли можуть віддячувати чи обіцяти матеріальні користі.

Сподіватися створити патріотизм нагородами в тих, кому з природи того почуття бракує, є нонсенс, а ті, кого на жертву рідному краю і державі можна нахилити тільки за матеріальні блага, не вдатні до патріотизму і ніколи справжніх патріотів з них не буде. Патріотизм властивий тільки тим, і тільки таким є цінний, для кого рідний край та його держава стали самоціллю, а таке почуття утворюється не на основі «do ut des», не виникає в людях, як дяка за одержану безпосередню користь, а утворюється віками на ґрунті почувань, що викликав у багатьох поколіннях свій край, а з тих почувань матеріальні задоволення мають найменше значіння.

З другого боку, і своя держава, ставши для свого громадянства самоціллю, може виконати краще своє завдання обслуговувати його потреби. Зовсім згідно з тим психологічним законом, що зазначив ще Спенсер, доводячи, що люде в кожній меті досягають найбільшого успіху тільки тоді, коли ті способи, якою вона досягається, робляться для них самоціллю і люде роблять вже на досягнення не первісної мети, а тих способів.

Давній.

Шматочки минулого

XIV.

Кандиби. Лакей Федір. Панночки московки.

У нашому повіті, здається, найбагатіші пани були Кандиби. Найстарший з них Григорій Кандиба, багатій середини XIX віку; від нього й походили всі сучасні нащадки цієї родини, а він, мабуть, чи не від греків, — бо всі Кандиби були чорняві та з великими носами. Багато чого оповідали люде про жорстокість цих панів за часів кріпацтва, але були всі вони добрі хазяї, тільки дуже скупі...

Що до мене, то я особисто добре знав із старшого покоління Кандиб батькового кума, Данила Григоровича, хрещеного батька мого брата — Гліба — і ніякої жорстокости в ньому не помічав.

З молодшого покоління Петро Миколаєвич — голова Конотопської повітової земської управи — був уже, як тоді казали, цілком «ліберал», а син його Гриць так і зовсім справжній народолобець, одружився навіть з селянською дівчиною.

Кожного літа ми звичайно їздили до Данила Григоровича, а як він помер, то до його вдови, Олімпіяди Михайловни, з доброї української родини Ворошенків.

Ця Олімпіяда Михайлівна, хоч своїм жіночим мозком може і не зовсім розуміла значіння праці мого батька, але ставилася завжди до нього з величезною повагою.

Зустрічаючися з ним, вона, раніше ніж поздороватися, казала: — А я уже и на этот годъ выписала «Кіевскую Старину», да, да, выписала...

Батько, склонивши голову, тільки зтиха посміхався.

Пам'ятаю, як уперше поїхали ми до неї з братом Глібом, ще юнаком гімназистом, але цілком самостійно, «без старших».

По нас було надіслано «фаетона», запряженого парю добрих вороних.

Причепурені посідали ми до кандибівського екіпажу та й рушили.

Пекло сонце. Душило кінським потом та гарячою лаковою шкірою. Батьківської вдачі, Гліб був не дуже балакучий, а крім того і молода тоді була ще це людина, бракувало ще йому тоді досвіду само-

стійного життя, ну, а я, нікуди правди дівати, трохи авантуристичного складу, вже покоштував і Одеси, і трохи моря, та й біля Віри Карасевої зазнав вже, що таке справжнє нещасне кохання... Але тоді і мені хотілося більше мовчати та думати...

Виїхали з Підлипного. Вже останні собаки, що бігли гавкаючи на фаетон, повернули назад, покотився фаетон по глибоких коліях в Ночовному яру, біля цегельні. Далі польовою доріжкою доїхали до шляху, пересікли його, і знову навколо поле, поле безкрає. Жито майже все вже в копах, ще де-не-де тільки поралися люде. Не було чути вже перепелиного підпідьомкання. Стерня жовтіла без краю під синім небом, справді нагадуючи наші національні кольори...

І так, як колись у дитинстві, подобалося мені дивитися, як від спеки, аж там, де небо торкається землі, хвилі повітря біжать швидко, швидко, неначе білі овечки, а потім на їхньому місці неначе ставок, чи що.

Заплющив очі, знову відкрив їх, вже й нема ставка — він десь в іншому місці опинився.

Мовчки клятві оводи біля хвостів кінських сідають. Кандибинський кучер наміряється пугою їх забити, та не може вцілити. Курить пил. Рокочуть ресори...

А навколо повитягувалися золоті стайки по пів-копи: чотири рядки по 7 снопів волоттю до середини, один зверху, один знизу, а під нижнім вже напевно польові миші гніздо собі умостили.

Родила наша земля — і це ще бідно, бідно — по 15-17 кіп на десятині. Про «голод» ніколи і не чути було на Конопщині. І ніколи не бачив я жадної хати найбіднішого селянина, де б не лежало на столі під білими рушниками де-кільки паляниць, де не було б у коморі сала, де б не стояли там у великій діжці квашені огірки, де б не було сулії з духовитою конопляною олією...

А і в Підлипному і в Гирявці заходив я до хат трохи не що-дня, — то тютюну купити, що виріс на власному городі, то книжку якусь занести, то так побалакати. Доводилося і за хрещеного батька не раз ставати...

І дивно мені, і страшно тепер, року 1933, у далекому Парижі читати, як голодує нарід на Україні, і не можу я зрозуміти, як то нема тепер на Україні не то що цукру та сала, а навіть хліба... Як це сталося? Через кого провину?

Ідучи до Курилівки тією степовою доріжкою якимось легко було дихати, якимось радісно було дивитися навколо, як синіють своїми далекими тополями села, куточок Гирявки — Носів хутір, Путивець, Дубов'язівка, Семянівка, а потім і Курилівка.

Хутір біля Курилівки звався Полтавка. Там і стояв у великому парку білий будинок, подібний до будинка Лашинських, тако-ж з мезоніном, але значно більший, збудовано його було те-ж за планом мого діда, архитектора Хведора Андрієвича Лашинського.

Прогуркотили колеса фаетону через місток на греблі, пробігли коні липовою алеєю ще кроків сто й спинилися біля ганку, на якому зустрів нас кандибівський льокай ще з часів кріпацтва Хведір, ма-

ленька, сива, але швидка людина, одягнута в сірій піджачок із срібними Гудзиками.

І тепер добре уявляю я собі постать цієї милої людини, як добре уявляю і постать того Хвірса, що так яскраво намалював його Антін Чехов у своїй п'есі «Вишневий сад»...

Та й будинок, мабуть, був такий самий...

Та і сама назва показує, що це діялось десь на Україні, мабуть, на Харківщині.

Так чи не так, а радісно вітав той Хведір нас, молодих гостей, а потім і табунець панночок, і сама пані, їхня тітка, з сестрою, обидві товсті, балакучі та привітливі...

Серед панночок була ще Зіна Кандиба, мила поетична постать...

Росла вона, здається, без подруг, або ті подруги були не до серця їй.

Брати та родичі, ті всі балакали про хазяйство, про врожаї, про гроші...

І як доводилося їй бачити чотирьох панночок — Женю, Олю, Шуру та Маню, що наїздили кожного літа до своєї тітки, — от-тієї Олімпіяди Михайловни Кандибіної, — то дивувалася Зіна їх розмовам про Москву та їх вільній поведінці. Може дивувалася ця українська Татьяна й тому, що я вже дорослий студент, але ніколи не балакав ані про «кар'єру», ані про хазяйство, а тягався тільки по болоту з рушницею, романтикував, читав, писав, — взагалі, мало думав про майбутнє, мріяв служити на морі та втік од родини аж до Одеси.

І здавалося мені, що молодість от-тієї Зіни проходить дуже нудно:

На що мені чорні брови,
На що карі очі,
Молоді літа дівочі?

Може й помилявся я — не знаю, але жаль мені було цієї багатой дівчини, що дивилася на мене, як на «скаженого Бориса».

Так-от, як приїхали ми з братом Глібом до тієї Олімпіяди Михайловни, то нас не розпитували, чи ми вже поснідали, а зараз же, по тому, як Хведір подав нам умитися, запросили до їдальні...

Було там чого і випити, було чого і попоїсти...

Щебетали, як пташки у саду, дівочі голоси.

Я пив і їв, а сам стежив за тим, як працює, подаючи до столу, Хведір та покоївка Малашка...

Панночок не можна було назвати дуже гарненькими, найкраще, що було у них, так це молодість, оця молодість і притягувала до себе... Вони все повторювали: «А у нас в Москві»...

А мені хотілося відповісти їм:

— У вашій Москві ви зроду так не жили і до віку так не житимете... Дарма, що я тієї Москви сам ніколи ще не бачив.

Мабуть цілий день, та й увечері, аж до пізньої ночі ходив я по саду з панночкою Шурою.

Були там чудові алеї, одна липова, друга кленова, був тут і вели-

кий куток з самих вишневих дерев, і березовий гайок по-за ставом...

Але я, як то кажуть, був уже «стріляний горобець» і умів здержувати себе, як доброго, коня, щоб бува не заїхати аж у нікуди.

І не раз, і не два приходило мені на думку, що далі таких панських садиб уже не буде. Що як помре власниця, то утилізуватиме цю красу хтось інший, іншими заходами... Тому то й треба до всього придивлятися, треба до що-денника записувати, зафіксувати останню добу останніх великих панів...

І хто його знає, чи вдень, чи вночі було краще у цьому паркові?

Мабуть, що вночі, коли світівся будинок вогнями, коли здалека чути було через розкриті вікна звуки рояля.

Мені дуже подобалося сидіти на ослоні біля купальні на ставу. В тихій воді відбивалося небо, а коли покотиться по ньому зірка, так і по воді наче хто сірником проведе. Пахло там ряскою та кропивкою. Не знаю чого, чому ці пахощі все моє життя здавалися мені за найкращі, може це була асоціація з пахощами на болоті та нагадувало перші часи полювання, може нагадувало це пахощі нашого Підлипенського ставу...

Не знаю.

Доводилося в цій самій садибі, з цими самими панночками і «купала» плигати. Було весело, можна було і поцілувати котру з них, а все-ж не так весело та вільно, як колись у Підлипному, у Ночовному яру, як накралі ми з парубками у Грицька Ярового сухих конопель для огнища...

А тут у Курилівці треба було берегтися, щоб якось не вимазати та не позеленіти білого студентського «кітеля».

Найкращий спомин, як поверталися ми вночі з Курилівки до Полтавки одним конем у невеличкому шарабані: я, Зіна Кандиба та Шура, що сиділа у мене на колінах. Зверху небо наче золотим просом засипано, а внизу цілковита темрява...

Кінь летить — дорогу бачить і знає, а я хоч віжки й держу, а нічого не бачу і не знаю.

І не хотілося нам тоді повертатися додому, і почували себе ми з братом у цій садибі, як вареники у сметані, аж доки не приїхав по нас наш Іван нашим фаетоном та не привіз до Олімпіяди Михайловни листа від батька, що час нам уже й до дому повертатися, що таке довге перебування молодих паничів серед панночок це навіть «антипедагогічно»...

Тепер думаю, що був батько цілком правий, а тоді здалося мені це занадто суворим.

Подав нам милий Хведір шинелі, попрощалися ми із всіма та й поїхали до дому.

І ще згадується мені, як колись приїздив я до цієї садиви зовсім малим хлопчиком, разом з батьком, до власника її, Данила Григоровича. Довелося нам ночувати там. Льокай Хведір тоді ще не був сивий. І здивувало мене, коли з ранку допомагав він своєму панові одягатися, неначе малій дитині і натягав йому на ноги вичищені чоботи з халявками; я тоді вирішив; що мабуть швець пошив їх за вузькими.

За кріпосного права Хведір служив за «козачка» у найстаршого брата з Кандиб, Миколи, найбагатішого, але й найскупішого. І оповідав він, що що-року, на зимового Миколу, на іменини Миколи Григоровича, сила панів наїжджала до Курилівки, наїжджали, зрозуміло, кіньми, головне четвериками, отже треба було нагодувати велику силу коней...

І ось наказав раз пан Микола Кандиба понатирати свіжими вовчими шкірами ще з кров'ю (тоді вовків було до біса у великому лісі поміж Курилівкою та Гирявкою) скриньки для вівса, що стояли по яслах, а вівса засипати до них не жалуючи.

І дивувалися п'яні кучери, чому це всі коні не хотять вівса їсти, та ще так позадирали голови, що аж оброті понапиналися: от-от репнуть...

І майже весь овес залишився в хазяїна.

Про цю подію чув колись і я, казав наш Іван, додаючи:

— Егеж, було, було та й минулося...

Повернувшись з Курилівки, побіг я до Степана Короті.

— Ну, так як же вам там гостювалося — спитав він.

— Дуже, дуже добре.

— Так може звідти й молоду будете брати?

— Е, це вже нема дурних...

(Далі буде).

Борис Лазаревський.

«Розрив традиції»

(З приводу одного починання).

Це було вже кілька років тому, коли з усіх кінців, головним же чином з військових таборів у Польщі, Сербії та Болгарії, прибували до Академії в Подєбрадах усе нові і нові студенти.

Були це здебільшого люде з середньою освітою, багато студентів високих шкіл, народ, що перервав через війну свою науку й у війні змужнів, осмалений сонцем, вітрами та охрещений кулями і гранатами.

Я поспішав міським подєбрадським парком з доцентом Г., якому конче треба було бачити Є. Х. Чикаленка.

— Панове, — звернувся він до двох молодих людей, студентів, що йшли нам на зустріч, — чи ви не бачили пана Чикаленка?

— Чикаленка? Перепрошую, такого не знаю.

— Ага, — широко схопився другий, — це-ж той чорний старий панок, що завжди обідає в «Україні» (так називалася студентська їдальня при Академії). Він як раз оце там і сидить. Поспішайте, то застане-те.

Але доцент Г. був з гарячих. Він остсвпів. А потім ударився руками об поли.

П.-о. І. Бриндзан між українськими дітьми в Оден-ле-Тіші підчас свого побуту у Франції.

— Як то, ви не знаєте Чикаленка?

Два молодих хлопці, ще у військових сорочках, трохи збентежено, але й з цікавістю поглядали на Г.

— Ні, не знаємо. Або що?

— А це, наприклад, хто йде?

Повз нас сунув, постукуючи паличкою, Модест Пилипович Левицький.

— Цього знаємо. Це — наш лікарь.

— І більше нічого?

— І наш лектор української мови.

— І більше нічого?

— А що-ж більше — починали злегка посміхатися молоді люде, поглядаючи як Г. впадав у все більший распач. — Ну, ще симпатичний дідок...

— Та це-ж скандал, панове! — Вибухнув Г. на цілий парк. Як так ви, українці, студенти високої школи, громадяне...

Біля нас почали спинятися інші студенти. Зібрався цілий гурт. В Подєбрадах, де всі жили при купці, не раз відбувалися такі імпровізовані мітинги.

— «Об чом спор, на основані якої статті», — копіюючи писаря з «По ревізії», вмшався старий студент, дуже симпатичний пан С. Він мав уже 47 років, був літ на десять старший від де-яких доцен-

тів та лекторів, але «тримав» завжди з студентами і не раз з щирим пафосом, розмахуючи довгими руками, гукав: «Ми, молодь, вимагаємо, щоби ви, старше громадянство» і т. д. І особливо це комічно було, коли таку дебат у п. С. розпочинав десь на вулиці з доцентом Л., що те-ж гаряче жестикулював, але випадав проти С. безвусим юнаком.

— Та ось, колего, — хвилювався Г., — бачите, яке, можна сказати, сенсаційне відкриття зробили! На сьому році проголошення самостійности України діждалися! Уявіть собі, де-які колеги наші навіть не чули імени Чикаленка, а про Модеста Пилиповича знають лише, що це симпатичний дідок!

С. урочисто простягнув свою довгу руку.

— Не хвилюйтеся, пане доценте. Все з'ясується! Ви там десь послували по Европах та возилися із своєю хемією, та від життя й відстали. А я наших студентів краще знаю. Можна сказати, із одного «котелка» кашу їли.

— Ви, панове колеги, — звернувся С. до «підсудних» — звідки?

— Із Щепіорна!

— З третьої Залізної?

— Так!

— Отже бачите, пане доценте; послушайте, почнеться дуже цікава і дуже типова сучасна «хронологія».

— Скільки маєте років?

— 27.

— У скільки років почали війну?

— У 18, з останньої класи гімназії.

— Скільки років воювали?

— Сім. Три в російській армії, а чотири в українській.

— Значить маємо 25! А решту часу де були?

— В таборі інтернованих.

— Разом 27. Отже тепер скажіть, панове професори, звернувся до нас п. С. з побідним виглядом: коли і де колеги могли почути про пана Чикаленка? Хлопчаками в російській гімназії, вояками на германському фронті чи може підчас Зимового походу? Ось це ви, старше громадянство, завжди нападаєте на нас, на молодь, а тим часом виходить, що не маєте жадної рації. Постійно тільки й чуєш від вас: і то скандал не знати, і про те встидно не чути. А звідки, скажіть будь ласка, наше молоде покоління могло всьому тому навчитися? Звичайно, коли б колеги нормально скінчили гімназію, потім вступили до університету, а там, як водиться, попали до української громади, то вони напевно дуже багато чули б і про Євгена Харламповича, і прочитали б усі твори Модеста Пилиповича. Але-ж в дійсності, — С. уже з пафосом розмахував обома руками, — в 1914 році стався великий р о з р и в т р а д и ц і ї . По одному боці залишилося наше старше громадянство, що вирросло в атмосфері плекання своєї історії, літератури, мистецтва, зв'язане навіть персонально з цілим дореволюційним українським рухом, а по другому — ми, молодь, що, можна сказати, не вмючи ні читати, ні писати по українському, взяли з рушницею в руці до т в о р е н н я української історії... Але-ж далі сталося ще

гірше: прийшли більшовики і залізною завісою по Збручу відтяли і наше, і своє молоде покоління од справжньої України: од нашої історії, од нашого громадсько-політичного руху, од наших людей, що творили цей рух. Стався, кажу, глибокий розрив традиції, і завдання наших панів професорів та й взагалі старших громадян, що опинилися по цей бік Збруча, передати нам ці традиції, ту культуру, ту літературу, той дух і настрої, що творять суть нашого справжнього, не препа-рованого більшовиками, українства.

* * *

Минуло з того моменту багато часу, і аж оце тепер пригадалася мені та історія, коли прочитав я про намір Інституту Позаочного Навчання, що існує при Українській Академії в Подєбрадах організувати, незалежно від фахових відділів, ще позаочні курси українознавства.

Здавалося б, в сучасну добу, коли, не зважаючи на тяжке становище українства по всіх краях, все-ж таки, ніби, і немало робиться по ріжних наших школах, інститутах, товариствах у справі вивчення й популяризації нашої історії, мови, літератури, мистецтва, коли виходить стільки часописів, що присвячують увагу тако-ж цим питанням, — не доводилось би говорити про слабе поширення українознавства серед нашого громадянства.

Але, на жаль, треба ствердити, що це т і л ь к и з д а в а л о с ь б. Найчастіше так здається людям, що коло тих справ ходять і з ріжного боку мають з ними до діла та й в житті зустрічаються з такими-ж як вони самі, що живуть тими-ж інтересами. І в результаті для них так само дивно уявити собі, що хтось не знає в якому віці жив гетьман Іван Виговський, як доценту Г. показалося жакливим, що хтось не знає Чикаленка.

А тим часом нація наша — сорокамілійонова; жила вона цілий час і до нинішнього дня в глибоко ненормальних умовах, і говорити, що серед неї в достатній мірі поширені відомості з українознавства — просто не доводиться.

Та що — 40 мілійонова нація! Річ в тім, що й ціла наша інтелігенція, можна сказати, без виїмку, не грішить особливими відомостями з цієї галузі. Та по правді сказати, то й винуватити її особливо не можна, бо «хронологія» п. С. має тут, власне, поголовне примінення.

Як правило, знання нашої інтелігенції з українознавства не систематичні, доривочні, неповні, випадкові — і в цьому головна біда. Ще люде, які покінчали українські високі школи, все-ж слухали виклади з української історії, літератури, географії. А що-ж сказати про ті тисячі нашої інтелігенції, що вчилася по чужих високих школах? Тут попросту біда. В старому російському суспільстві уважалося б «скандаломъ въ благородномъ семействѣ», коли б хтось не знав, хто царював раніше — Іван Грозний чи Петро Перший і хто перед ким жив: Пушкін перед Достоевським, чи навпаки?

Але в нашому суспільстві кождий п'ятий інтелігент плутає: чи гетьман Дорошенко був після Хмельницького чи перед ним. Чи Панас

Мирний поет чи прозаїк? Чи Марко Вовчок і Дмитро Маркович — одна особа? І що таке у біса сталося в 1876 році? А скільки Україна має квадратних кілометрів? І коли та чому Галичина стала українською? І чи є на Україні сіль та де?

Про мову вже й не говоримо: у нас кождий пише по своєму і це не вважається жадною аномалією.

Воно правда, чоловік у вільну хвилину щось би і підчитав та переглянув, що забув, так і книжки під руками нема. Та й де її знайдеш у Люксембурзі чи Алжирі?

Ось тому то до новозапчаткованої Подебрадської Академією справи треба поставитися з найбільшою увагою. Потребуємо, дуже потребуємо курсів. Щоби ось так засісти кожного дня у вільну хвилину і чесно, по діловому, по школярському перейти увесь цикл. Бо не знаємо ми таки систематично ні історії своєї, ні географії, ні письменства. Сюди великі прогалини, великі ями — дивись, і не раз ускочиш.

Та ще й то сказати: пора, давно пора, щоби на полиці у кожного українця таки-ж лежали свої — історія, література, географія. Бо й справді тут на чужині «традиція рветься».

Лише б застереглися: не мусять ті курси бути занадто великі. По кожному предмету дати основне й головне. А при тім — вказати літературу. Хто захоче — доповнить собі. Далі — виклади мусять бути не суто-наукові, а легкі, приступні. І нарешті, оплата курсів по можливості не дорога. Бо уважаємо, що кождий українець, який має найменшу змогу, таки захоче поповнити і впорядкувати раз свої знання з українознавства.

А тому — помагай Біг, в добрий час!

Л. Д.

З життя й політики.

— Підсумки січневих московських нарад.
— Зниження темпів. — Загострення диктатури.
— Шанси успіху нового курсу. — Наші культурні справи.

Сесії пленума ЦК ВКП і ЦК'а закінчилися. Їхні ухвали починають переводитися в життя. Є можливість отже подати загальну характеристику того курсу політики совітської влади, який усталено цими верховними чинниками союзу і який буде визначати напрям совітського корабля на протязі ближчих місяців.

В попередньому огляді ми зазначили головні фактичні моменти, які торкаються історії підготовки цих нарад і які характеризують їх перебіг. Офіційно старий курс совітської політики лишається незмінним. Констатовано успішне закінчення першої п'ятилітки, приступлено до реалізації завдань другої п'ятилітки, правда, визначаючи їх лише на один перший рік. Але проте, не зважаючи на всі офіційні запевнення в повній сприятливості господарського і політичного становища совітської влади, є в постановах вищих совітських органів де-що нове; є симптоми того, що совітська влада з тривогою дивиться на сучасне становище й хоче до нього пристосуватися, змагається з нього знайти вихід.

В повній суперечності з заявами про успішні наслідки дотеперішньої совітської господарської політики стоять ті напрямки господарської політики, які визначено на рік 1933. Вони перейняті одним основним принципом — принципом звільнення темпів господарського розвитку. Прийняття цього принципу являється тим більше незрозумілим й суперечним всім оптимістичним деклараціям, що ще й року не минуло з того часу, як конференція ВКП зазначила, що друга п'ятилітка дасть можливість дальшого збільшення й зросту темпів через те, мовляв, що в господарську експлоатацію ввійдуть у величезній кількості нові промислові об'єкти, які мають бути винічені на протязі першої п'ятилітки. Проте, не зважаючи на це все, темп розвитку промислової продукції, в порівнянні з завданнями року 1932, зменшується, обмежується розмір капітальних вкладів, темп зросту робітничої сили, зросту колективізації, натомісьць на перший план висовується завдання закріплення здобутих позицій, засвоєння нової техніки, поліпшення організації виробництва.

З другого боку, так само мало ув'язаним із загальними оптимістичними заявами є другий момент, який характеризує останні постанови. Здавалося б, звільнення темпів мусіло б бути зв'язаним з певним зменшенням тих вимог, які ставить влада до робочої енергії совітського громадянства; здавалося б, що з нього мусіла б випливати тенденція до певного одпруження диктатури. Між тим навпаки, совітська влада, декретуючи звільнення темпів, разом з тим проголошує необхідність дальшого загострення диктатури, що видані були за останні місяці (декрет про охорону соціалістичної власності, про прогули, про новий порядок видавання продовольчих карток для робітників то-що), сесією ЦІК'а доповнено ще одним декретом про надання права керування органам колхозів виключати за порушення робочої дисципліни окремих його членів, не вертаючи їм, розуміється, землі.

Ці дві тенденції, які яскраво проходять через останні постанови, можна зрозуміти лише тоді, коли виходити не з офіційної характеристики становища, а з ситуації, яка дійсно існує. Можна, розуміється, в совітських державах після того, коли статистичне управління зліквідоване, знайти всякі цифри про блискучі результати п'ятилітки, а з окрема останнього року. Але разом з тим керуючим совітським чинникам, безумовно, добре відомо, що запроєктовані темпи розвитку осягнуто не було, що вони не є реальними. Отже, рахуючися з вимогами дійсності, доводиться ставати на шлях зменшення темпів. Але реальний стан совітської господарки такий, що осягнення й цих зменшених темпів вимагатиме крайнього напруження всіх сил. Звідси і нові змагання до дальшого загострення диктатури.

Таким чином, по-за всякими фразами про дальше будівництво соціалізму, в останніх постановах видна яскрава тенденція закріпитися й окопатися на здобутих досі позиціях. Будуче покаже, які результати принесе для совітів ця спроба припинення наступу. В кожному разі треба констатувати, що ситуація під теперішню хвилю для нього укладається аж надто несприятливо.

* * *

Коли розшифрувати те, що має означати спроба закріпитися на здобутих позиціях, виявиться що це є не що інше, як ще одна спроба опанувати селянство. Селянство було і є тою стихією, яка своїм спротивом перешкодила реалізації совітських планів як в промисловості, так і в сільському господарстві. Збільшення в величезних розмірах кадрів промислового робітництва привело до того, що робітництво на разі складається з дуже великого проценту селян, що в деяких професіях селяне становлять переважачою контингент робітників. Приплив цих нових елементів до складу робітництва привів до зменшення продуктивності праці, до підвищення собівартості продуктів совітської промисловості в останні два роки п'ятилітки. Ті самі мінімальні господарські результати в сільському господарстві дало примусове включення селян у колхози. Як в хліборобстві, так

і в промисловості виконавцям планових завдань довелося наткнутися на спротив і опір селянства. Були і є в цьому опорі селянства моменти свідомого порядку — свідомість повної суперечності між інтересами селянства і політикою совітської влади. Але відиграли її відиграють ролю тут також моменти, що стоять по-за межами свідомости, що виявляють стихійну реакцію певної соціальної групи, яку хочуть позбавити властивого їй господарського оточення і пересадити на новий, цілком непридатний для неї ґрунт. Кожна соціальна група може виконувати в громадянстві свою ролю і свої завдання лише тоді, коли вона перебуває в певних соціальних і господарських умовах. Сучасна совітська політика, хоч і говорить про ліквідацію, як класи, куркулів, в дійсності переслідує ціль ліквідації, як окремої соціальної групи, цілого селянства. Селянин, як самостійний індивідуальний виробник із своєю психологією, із своїми продукційними звичками підлягає знищенню. Він мусить обернутися або в колхозника, або в промислового робітника. Не диво, що ця хірургічна операція, яка переводиться на живій соціальній групі, викликає у неї опір.

Закріплення здобутих позицій, яке поставлено тепер на порядок совітського дня, означає ще одну спробу підпорядкувати селянство. Очевидно при тому, в першу чергу селянство України, яка в розв'язанні продовольчої кризи в союзі відіграє першорядну ролю. Обіцяне загострення диктатури має бути скероване проти селянства.

Але хіба загострення диктатури не переводилося вже з повною маркантністю і виразністю на протязі останніх півроку, що, не зважаючи на це, дав найгірші господарські результати? Хіба вже не перейдено і не випробувано всіх методів терору? Чи є при цих умовах надія, що здобути позиції дійсно закріплені з господарського боку?

Ми розуміємо, що для союзоної верхівки іншого шляху, іншого виходу, як боронити свої позиції,—немає. Бо умови склалися так, що оборона господарських позицій є ідентичною з питанням про дальше існування сучасного режиму взагалі. Але нову гру московські можновладці розпочинають маючи дуже погані карти.

* * *

Хочемо спинити увагу читачів на дуже сумному явищі нашого життя по цей бік совітського кордону. Є зрозумілим, що в тих умовах, які склалися за часів п'ятилітки, на совітській Україні темп української наукової й культурної роботи мусів знизитися, що напрям її повинен був викривитися. Але, на жаль, це зниження темпів української наукової й культурної роботи там відбувається рівнобіжно із зменшенням її розмірів тут, по цей бік совітського кордону. Найстаріша наша наукова установа — Товариство імени Шевченка, може провадити лише мінімальну роботу. Наукова праця наших шкіл в Чехословаччині, в зв'язку з ліквідацією емігрантської акції, обмежена до найдальших меж. Падає видавництво українських книжок. Молода й квола наша наукова й культурна робота хилиться до повного занепаду.

Особливо небезпечним і загрозливим в цьому зниженні розмірів і можливостей нашої наукової й культурної роботи є той факт, що попадаємо ми в такі умови, які роблять неможливим виховання й підготовку нових кадрів молодих наукових і культурних працівників, підготовку нашої наукової й культурної зміни. Знаємо ряд випадків на протязі останніх років, коли ряд осіб, що починали готуватися до наукової роботи, мусіли цю підготовку залишити, мусіли вдатися до шукання заробітку, частогусто не знаходячи його, підпадаючи неминучій дискваліфікації.

Багатством наших наукових і культурних сил ми, само собою, ніколи похвалитися не могли. Тепер перед нами по цей бік совітського кордону встала небезпека, що в майбутньому ми їх будемо мати ще менше.

Нам можуть сказати, що в тому становищі, в якому перебуває нація тепер, ця небезпека є одною з найбільш другорядних. Не думаємо так; вважаємо, що коли ми хочемо бути модерною нацією, а не етнографічною

масою, на цей занепад нашої наукової й культурної роботи, на що неможливість виховання нашого наукового й культурного dorocту маємо ми звернути найбільш серйозну увагу. Увага вимагається до цієї справи тим більша, що умови виховання наукового й культурного dorocту на совітській Україні, навіть тоді, коли вважати теперішні обставини п'ятилітки скороминучим епізодом, не є такі, щоб тамошня нова наукова й культурна генерація могла стати носителькою традицій нашого національного руху. Стоїмо, отже, перед загрозою не тільки зменшення кадрів наукових і культурних працівників, але й перед небезпекою певного розриву в нашій науковій і культурній творчості.

Хочемо вказати лише на самий факт і привернути до нього увагу. Не беремося рекомендувати жадних засобів для того, щоби зарадити цьому лихові. І не через те, що засобів для боротьби з цією небезпекою, навіть при теперішніх наших умовах, не було б. Думаємо, що в певних межах робота в цьому напрямі була б можлива й досягнути ми могли б певних позитивних наслідків. Але певні тако-ж, що цю роботу переведено не буде. Вона вимагає більшої національної дисциплінованості й організованості, вижчого рівня культурності, ніж маємо ми. Ото-ж, за теперішніх наших умов можна лише звернути увагу на самий факт. Хай, коли потування цього сумного явища не дає надій на його реальне поставлення на чергу нашого національного дня, буде воно принаймні стимулом, який примусить ще раз зпинитися думкою на питаннях нашої національної дисципліни та організованості. На разі сподіватися більших результатів від порушення подібної справи було б надто великим оптимізмом.

В. С.

---

3 міжнароднього життя.

— Перетворення малої Антанти.

В грудні місяці минулого року, як про те було вказано на цьому місці, чергова конференція представників Малої Антанти у Білгороді, зваживши міжнародню ситуацію на Балканах та особливо в Середній Європі, прийшла до думки виробити проєкт перетворення союзу своїх трьох держав у тіснішу й тривалішу форму міждержавного об'єднання. Проєкт цей виник, як здається, у зв'язку з чутками про італо-угорсько-німецький договір, складений, як говорилося про нього в пресі, з метою розвинути чинну акцію ревізії мирових договорів. Чи було між цими двома фактами таке точне взаємовідношення, яке буває між причиною й наслідком, стороннім людям звідки знати, але обидві ці події припали в часі одна після другої.

Минуло приблизно два місяці, і знов-же таки на черговій конференції міністрів закордонних справ Чехословаччини, Румунії та Югославії, але на цей раз уже в Женеві, так мовити, в кулуарах Ліги Націй, вказаний вище проєкт перетворився у рішення. Цей новий факт так само в часі припав зараз-же, з одного боку, після призначення Адольфа Гітлера на посаду Германського канцлера, з другого, — після виявленого масового постачання італійської зброї через Австрію до Угорщини, а морем — до Хорватії. Це припадання підкреслено майже цілою європейською пресою, та й самі офіційні представники Малої Антанти неначе б то не дуже з цим ховаються, як то видно з текста їх комуніката, випущеного після наради в Женеві.

Нова форма об'єднання, яку однині має прибрати Мала Антанта, значно одмінна від того, що досі було нормальним у таких численних після війни актах, пактах і договорах міжнароднього порядку. Не минули ці акти й Малої Антанти, бо-ж як раз її основою являються так звані приятельські договори з р. р. 1921, 1922 і 1928, що були свого часу спрямовані, головним чином, на спільну союзню охорону державних кордонів Чехосло-

ваччини, Румунії та Югославії. Але договори ті було кожного разу складено лише на певний час, тепер вони, згідно з женевським рішенням, мають стати довготривалими, безтерміновими. Союз складається начеб-то, як говорилося за старовинних часів, на віки.

Вказаним однак не обмежуються статутарні зміни Малої Антанти, вони йдуть у глибину і то так далеко, що до певної міри стирають риси державної відокремленості Чехословаччини, Румунії й Югославії в їх взаємовідносинах. Особливо яскраво зазначена ця тенденція в площині міжнародного союзу стає «міжнародною спільнотою» (Communauté internationale), яка виступатиме в міжнародних організаціях і взагалі в міжнародній політиці, як одна держава, дарма, що складається вона з трьох самостійних держав і має тому скрізь не один, а три голоси. Кожний новий політичний акт має бути наперед обговорений, щоб кожний чин був погоджений і спільний. Так само кожний новий політичний договір із стороннього державою може бути складений лише за згодою всіх трьох заінтересованих сторін. І не лише договір політичний, цьому правилу підлягають на майбутнє і всі більш-менш важливі економічні погодження з сторонніми державами. Що-ж до старих політичних та економічних договорів кожної держави з державами сторонніми, то всі вони з часом поступово мають бути переглянуті і по можливості уніфіковані. Переглянуті й погоджені з новим порядком мають бути тако-ж всі трактати що-до навігації Дунаєм (річка, спільна всім трьом державам нової спільноти), що-до залізничного транспорту, до авіації, до зносин поштових, телеграфних, телефонних, радіотелефонних і т. и. Так само мають бути впрямковані економічні, митні й торговельні взаємовідносини держав спільні, а серед них у першу чергу планово унормована співпраця їх емісійних банків.

Нова міжнародня спільнота матиме й виконавчий орган. Тим органом буде стала рада, яка складатиметься з чинних міністрів закордонних справ трьох держав Малої Антанти. Головами ради — по черзі на один рік — будуть усі три міністри. Збиратися рада має обов'язково що-найменше тричі в рік, а то в такий спосіб, щоб одна сесія ради відбувалася, — знов же по черзі, — в Білгороді, Празі і Бухарешті, друга — в Женеві, коли там засідають загальні збори Ліги Націй; третя — в місці, яке буде вказане головою ради, згідно з політичними обставинами моменту. При раді має існувати спеціально організований сталий секретаріят, частина якого, так само стало, має функціонувати в Женеві. Крім секретаріату, при раді має бути організована спеціальна економічна рада, завданням якої буде координувати економічні взаємовідносини членів спільноти, а тако-ж їх відносини з державами сторонніми.

Вказаний пакт підписано поки-що лише трьома міністрами закордонних справ Малої Антанти; він, явна річ, підлягає ще ухвалі відповідних урядів та формальній його ратифікації. Коли ця процедура буде пророблена і приступлено буде до його реалізації, то можна буде сказати, що в Європі народилася не лише нова міжнародня спільнота, як хоче зватися зараз Мала Антанта, але й якась нова своєрідного типу Дунайська імперія, складена не то у вигляді державної унії чи союзу держав, не то на основах першої конфедерації. Бо-ж, коли будуть пророблені всі оті вище зазначені уніфікації, то від сучасного, так мовити, повного суверенитету трьох держав Малої Антанти фактично залишиться тільки та сторона законодавчого і взагалі політичного чину, яка цілком вміщається в обов'язки компетентності так званої політичної автономії. Те, що до складу нової спільноти мають увійти такі одмінні державні типи, як Чехословаччина (демократична республіка), Румунія (конституційна монархія) та Югославія (монархія абсолютна на сьогодні) — не вадить. Історія знає аналогічного роду об'єднання. Досить згадати довоєнну Германію з її республіками-містами, з династіями, з різноманітними конституціями; або навіть і стару царську Росію, з конституційною на початку XIX ст. Польщею та з конституційною аж до самої революції Фінляндією.

Ідея необхідності для Середньої Європи Дунайської імперії не нова.

Уже існування старої Австро-Угорщини виправдувалося відомим афоризмом одного з давніх чеських політиків, який, перефразувавши Вольтера, сказав: «Коли б Австрії не було, її треба було б видумати». За часів мирних переговорів де-які з великих держав дуже неохоче йшли на розбиття Австро-Угорщини, а після них один за одним вставали проекти її відтворення. Проекти йшли з двох сторін: з боку переможців і з боку переможених. З них найбільше відомі — французький план Дунайської митної конфедерації, англійський — відновлення, до певної міри, довоєнної сили австро-угорської унії, нарешті, останній в часі, італо-германський план встановлення на Дунаю угорської гегемонії над колишніми угорськими та австрійськими провінціями, але без самої властивої Австрії.

Усім цим проектам так звані спадщинні держави, тоб-то найбільше заінтересовані, зразу-ж протиставили факт взаємного наближення, організувавши союз Малої Антанти. Тепер вони йдуть далі, утворюючи на берегах Дунаю, на місці старої Австро-Угорської монархії своєрідні сполучені штати, але без Австрії й без Угорщини. Що-правда, проєкт передбачає можливість вступлення до нової спільноти й інших держав, а чеська преса навіть вказала була, що тими іншими могли б бути саме Австрія та Угорщина. Але такого роду вказівка в сучасних міжнародніх умовах звучить, ніби, іронією, бо-ж поява нової спільноти в середині Європи в першу чергу перетинає політичні змагання як раз отих двох держав, що так ще недавно були командними на дунайських просторах.

Названа була ще й третя можлива кандидатка до вступу до нового об'єднання. Це — Польща. Однак, з боку дивлючися, здається, що така надія не дуже то реальна. Взаємовідносини Польщі та Малої Антанти ввесь час були до певної міри коректні й за останній час можна було спостерігати навіть і часткове наближення. Але для тіснішого тривалого зв'язку сторін неначе бракує необхідних умов. По-перше, Польща надто велика для держав нової спільноти і надто тяжила б в їх складі. По-друге їх міжнародня політика в цілому має не одноманітні напрямки. Увагу малої Антанти зосереджено на лінії Дунай-Адріатика й Чорне море, увагу-ж Польщі звернуто на лінію Висла — Балтійське море. Крім того, і в такому важливому для неї питанні як проблема Сходу Європи, Польща не знайшла б собі повного признання серед усіх членів Малої Антанти, скажемо в Чехословаччині, ні в Югославії.

А втім, як воно з тим буде, вкаже майбутність. Поки-що середньєвропейська преса обраховує в цифрах силу перетвореної Малої Антанти, вважаючи її уже й зараз, як єдину державу. Цифри такі: територія Чехословаччини, Югославії та Румунії кругло рівна 683,5 тисячам квадратних кілометрів, себ-то більша за Францію й за Германію; населення — 45,5 мільйонів. Числа — великі, справа лише в тому, як вони можуть бути організовані та як можуть бути використані за мирних часів і в час можливих заколотів воєнних. Говорити про це, явна річ, ще надто рано.

Observer.

З широкого світу

— В Румунії оголошено стан облоги з огляду на посилення большевиської пропаганди.

— Член італійського парламенту Козельчі опублікував книгу «Вільна Крואція», в якій пропонує встановлення незалежно Крואції під гарантією Італії та Угорщини.

— 100.000 католиків на мітингу на лондонському гіпнодромі постановили зібрати 1 міль. фунтів для католицької пропаганди в Англії.

— Новий німецький кабінет видав декрет про зміну виборчого закону і заборонив комуністам маніфестувати в Пруссії.

— Світський посівний план 1933 року передбачає засіяння 95 міль. гектарів; з них 10.050.000 совхозами, 66.810.000 колхозами і решту індивідуальними господарствами.

Хроніка.

З життя укр. еміграції. У Польщі

— Виклади в Українському Науковому Інституті у Варшаві. 26. II. 1933 р. — В. Садовський: Національний і соціальний склад промислового робітництва УССР.

5. III. 1933 р. — В. Прокопович: Видубецький монастир.

— Академія пам'яті гетьмана Івана Мазепи в Познані. 20 лютого с. р. у великій салі Ремісничого Дому в Познані українська колонія влаштувала святочну академію з нагоди 300-ліття з дня народження великого гетьмана.

Салю заповнили місцеві українці та численні представники місцевого польського й німецького громадянства, разом до 400 осіб. Програму академії складався з концерту, декламацій та реферату про гетьмана Івана Мазепу — «Нова Полтава».

Розпачалася академія співом «Горе тій чайці небозі», виконаним мішаним хором під орудою п. Музики на сцені, прибраній килимами та чудовим портретом гетьмана, після чого п. полк. В. Євтимович прочитав реферат про діяльність гетьмана Мазепи, яко дипломата та голови держави, про його зусилля й працю на користь Україні, про трагедію Полтави та її наслідки. Пригадав докладчик те-ж і про анатему, яку Москва кинула на гетьмана, людину високорелігійну та офірну.

В барвних словах з'ясував промовець підступну, жорстоку боротьбу, яку провадили і провадять москалі проти українського народу, про неволю та інші неповодження в боротьбі за незалеж-

ність в минулому. А перейшовши на еміграційне наше життя, згадав тако-ж і про паризьку трагедію — вбивство підкупленим жидом Головного Отамана С. Петлюри.

Закінчив докладчик свій реферат відомими віршами гетьмана Мазепи:

«Чому есте так осназі?
Без жадної політики
Озьмітеся всі за руки!
А за волю хоч умріте,
І вольностей бороніте!
Нехай вічна буде слава,
Де през шаблю маєм права!..»
Гучні оплески наповнили салю.
Ентузіязм у присутніх був надзвичайний.

Після реферату співав мішаний хор. По короткій перерві п. полк. Євтимович з присутним йому темпераментом продекламував «Три менти» Олеся, при чому оплескам не було кінця. По декламації знову співав мішаний та чоловічий хор, а закінчено академію було співом «Ще не вмерла Україна», при чому всі присутні співали разом з хором.

Організаторам академії та виконавцям її програму належить велика подяка за ту «учту» духову, яку дали вони всім присутнім.

Р. Р.

— Річні загальні збори корпорації «Запорожжа» у Варшаві. 29 січня с. р. в приміщенні У. Ц. К. відбулися річні загальні збори членів корпорації «Запорожжа» у Варшаві, на порядку денному яких, крім справоздання виконавчих органів корпорації, стояла тако-ж ще ціла низка інших справ.

На збори завітав почесний батько корпорації п. ген. Сальський, якого при оваційних оплесках було обрано на почесного голову президії зборів. Головував на збо-

рах п. інж. Кмета. Крім того, до президії увійшли: пп. П. Холодний, яко заступник голови, і О. Золотницький, яко секретар.

Перед початком порядку денного було зачитано привітання проктора корпорації п. проф. Р. Смаль-Стоцького, який привітав корпорацію в імені власному і від Т-ва Допомоги Українським Студентам м. Варшави.

Затвердивши протокол попередніх зборів та прийнявши до складу корпорації 10 нових членів, збори заслухали справоздання поодиноких членів Управи.

Звіт з діяльності секретаріату зложив п. Л. Клименко, з економічного реферату — п. І. Липовецький, з праці над вихованням юнаків — п. д-р В. Іванович, з праці культурно-освітньої секції — п. П. Мегик, та загальне справоздання — п. С. Кірічок.

Із справоздань Управи корпорації було видно, що в минулому році, не дивлячися на погіршення матеріальних обставин як поодиноких членів, так і цілої корпорації, життя її було досить активне.

Кількісний стан корпорації на день загальних зборів дійшов до 51 особи. На суботніх збірках корпорації було зачитано 16 рефератів, присвячених переважно українській визвольній боротьбі та питанням української сучасності. Де-які з них, особливо реферати п. інж. Є. Малавюка та п. інж. В. Шевченка, стягали аудиторію, що далеко перевищала пересічне відвідування суботніх збірок.

Протягом літніх місяців було влаштовано кілька прогулок за місто. По-за спільними розговінами і де-якіма ширшими чайними вечерами, на які запрошувалося тако-ж і українське громадянство, корпорація влаштувала в травні місяці мин. р. великий репрезентаційний концерт-баль, а 28 січня б. р. — урочисту академію, присвячену пам'яті героїв Крут і Базару.

Про працю над вихованням молодших членів корпорації — юнаків свідчать 11 спеціальних юнацьких нарад.

Бібліотека корпорації, яку по-

повністюю книжками з української визвольної боротьби і на яку асигнується лише 15 зол. місячно, має вже 60 книжок, переважно опрацьованих. Невелика це кількість, але коли прийняти на увагу, що вартість де-яких книжок (як, напр., «Листопадові дні») доходить до 25 зол., то треба прийти до висновку, що в цьому відношенні корпорація зробила все можливе. Передплачує корпорація тако-ж річні часописи.

З ділянки фінансової слід зазначити, що корпорація недавно заснувала невелику стипендію для одного з найбільш бідних своїх членів, яку утримує своїми власними засобами і на яку видано вже протягом останнього часу 260 зол. Кількість уділених корпорацією допомог і позичок своїм членам дійшла до 1.100 зол.

У своєму загальному справозданні коштовий корпорації п. С. Кірічок ствердив, що корпорація твердо йде по намічену нею шляху, не відступає з раз обраних позицій, збільшується кількісно та набирає все більше питомої ваги в місцевому громадському житті. Підкреслив він тако-ж і надзвичайно уважне та дійсно батьківське відношення до корпорації почесного батька корпорації п. ген. В. Сальського. Ця заява коштового була зустрита довгими оваційними оплесками.

Завданням корпорації та всебічній аналізі дотеперішньої діяльності її було присвячено промову п. ген. В. Сальського, в якій промовець торкнувся як внутрішнього життя організації, так і її діяльності, як організації національно-громадської, що через внутрішню дисципліну, єдність та працю як над собою, так і для загалу, стремить до вироблення карних працівників і борців, що мають внести свої активні вартости до балансу нашої прийдешньої боротьби.

Після справоздання Управи було зборами прийнято низку постанов, першою з яких було висловлення широкі подяки проктору корпорації п. проф. Р. Смаль-Стоцькому за його опіку над корпорацією.

В низці побажань дано було директиви для праці майбутній Управі. Уступаючій Управі було уділено абсолюторіум і висловлено подяку за працю. Вибори до нової Управи дали наступні наслідки: п. С. Кірічок — кошовий, а пп. Кузьменко, Горасвський та Опаренко — члени Управи.

Обравши старшину, корпорація доручила кошовому висловити п. Президентові Української Народньої Республіки глибоку пошану і відданість корпорації, як рівно-ж просити його в обрахунку сил для прийдешньої визвольної боротьби мати на увазі хоч і малі, але з'єднані й дисципліновані шереги корпорації.

У вільних внесках корпорація взяла на себе піклування над козацькими могилами на православному кладовищі на Волі у Варшаві. Заходами і стараннями Военно-Історичного Товариства і Головної Управи УЦК поставлено на тому кладовищі над могилами померших наших вояків бетонові українські хрести, які звертають на себе увагу і кожному кажуть, що під ними лежать українські борці, але ці могили — в більшості випадків самітні — рік-річно треба упорядковувати. Обов'язок цей взяла на себе корпорація, постановивши кілька днів на рік, зібравшись разом, віддавати тим, кого українська визвольна боротьба закинула на чужину, а дочекатися визволення батьківщини доля не судила.

І. Л.

— Ялинка в Гайнівській колонії. 19 січня с. р. заходами Управи відділу УЦК у Гайнівці було влаштовано для дітей українських емігрантів ялинку. Програма свята складався з патріотичної сценки «Український вертеп», яку з успіхом виконали діти, декламацій, співу і танців. З декламаторів найбільшим успіхом користався 4-літній Борис Бідненко, якого присутні нагородили гучними, довгими оплесками.

Після декламацій діти, під керівництвом панни Панковецької заспівали колядки та інші пісні. Нарешті Оля (9 літ) та Володя

(7 літ) Ремінцеви затанцювали гопак, прекрасним виконанням якого зачарували всіх, за що й дістали рясні оплески дуже задоволених гостей.

По виконанні на сцені художньої частини програму, на салі почалася забава. Під час цієї забави появився дід Мороз, якого діти стріли з великими радіщами і який бавився з ними на протязі всього вечера. Під кінець забави дід Мороз приніс подарунки і, після короткого слова до дітей, роздав їх більше, як 50 дітям. Діти дякували дідові за подарунки і просили його, щоб він і на другий рік не забував за них, але щоб з'явився вже не тут, а на Україні, про яку вони так багато чули від своїх батьків.

Коло 10 год. веч. забава скінчилася і як діти, так і гості, серед яких було тако-ж багато поляків, розійшлися дуже задоволеними з весело проведеного вечера.

Слід підкреслити на цьому місці ту працю, яку вложила панна Паньковецька в підготовку дітей до свята, за що їй приноситься щира подяка.

— Ялинка в Торунському відділі УЦК. 25 грудня м. р. Управою відділу, під проводом нового голови п. Василя Шевчука, влаштовано було ялинку для дітей українських політичних емігрантів цілого Торунського району. На це дитяче свято зібралось дуже багато емігрантів, які з насолодою провели кілька годин серед дітей.

Вечір пройшов дуже добре. Як звичайно, був і дід Мороз, який прийшов під видом «гостя з України», і, промовивши до дітей про Україну, роздав їм подарунки.

У Франції

— Вечір Українського Літературного Гуртка в Парижі. Гіркі й злиденні умови емігрантського життя не в стані зломити інтересу до духової творчості. Сила духа не вгасає й в умовах тривалої відірваності від свого народа, відсутності безпосереднього зв'яз-

ку й єднання з його «масовою» душею. Це є ознакою живучості нашої еміграції, її витривалості в боротьбі за високі гасла національного визволення.

Ствердилося це, між иншим, і на вечері, що його влаштував Український Літературний Гурток 25-го лютого с. р. в салі Андре (14, рю Тревіз) в Парижі.

Відкрив вечір голова Літературного Гуртка п. Борис Лазаревський зачитанням своїх спогадів про великого українського артиста М. К. Садовського, який тепер помер на Україні. Після зачитання цих спогадів всі присутні на вечері вставанням вшанували пам'ять покійного корифея українського театру. Потім розпочалася програма вечера.

Авдиторія, що нараховувала зі сто осіб, з великим зацікавленням слухала твори наших письменників і поетів, як тих, що мають свою виявлену особистість, так і тих, яким доведеться ще працювати над формуванням її. Зачитали свої твори п. Лазаревський, («Смерть»), п. Якимчук, п. Теній, п. Карбовський та п. Соколик. Гучними оплесками віддячила авдиторія кожному з них.

Інтимний характер вечера, простота й ширість у виконанні музичальної його частини, в якій приймали участь пані Каленська, п. Миколайчук, п. О. Чехівський, п. Василів, композитор п. Понамаренко та відомий бандуриста п. Ємець, переносили слухачів від їх щоденних турбот в царину забуття й душевного відпочинку.

Треба лише вітати ініціативу Літературного Гуртка та висловити надію, що останній вечір послужить початком для більш систематичних літературних сходин.

М.

У Швейцарії.

— День 22 січня в Женеві. Честь організації свята незалежності в Женеві належить місцевій Українській Студентській Громаді, яка, не вважаючи на мале число своїх членів, виявляє, порівнюючи, велику

діяльність і не пропускає ніколи нагоди зробити патріотичну маніфестацію чи то в місцевій українській колонії, чи то перед чужинцями.

Такі на цей раз, Управа Громади зуміла в нагоди національн. свята зібрати в своїй гостинній домівці всіх женеvських українців як місцевих, так і приїзжих, без різниці їх персональних симпатій та політичних переконань.

Свято зачалося вступним словом д-ра Марцинюка, голови Громади, який привітав присутніх гостей з великим днем та передав слово найстаршому емігрантові п. Бачинському, який сказав вступне слово про вражіння, яке зробило проголошення незалежності України в Швейцарії, де він тоді перебував.

Далі студент п. Сокол в прекрасно скомпонованому і прочитаному з великим піднесенням докладі схарактеризував значіння національного свята для українського народу і ту жертвеність, яку вказала українська молодь в боротьбі за самостійність, як найвищий національний ідеал. Промовець, між иншим, висловив думку, що 22 січня є ділом широких верств українського народу, а тогочасні провідники його оказались не на висоті, і скоріше шкодили, ніж допомагали народові в його боротьбі.

Після того слово взяв п. Бремів, який, як бувший секретар Центральної Ради і один з найближчих учасників акту 22 січня, заявив себе покликаним піднести голос, щоб розвіяти неправдиву легенду, яку часом створюють коло імени Центральної Ради, і яка шкодить правдивому розумінню новітньої історії України. Короткими та ясними словами він описав стан України на початку революції, схарактеризував величю роллю Ц. Р. в організації національного руху і ту підготовчу працю, яку прийшлося їй проробити, щоб з аморфної маси селянства і «малоросів», в умовинах війни та революції, бігом якихось десяти місяців, викувати націю, здібну боротися за свою самостійність.

По закінченні офіційної частини присутні провели годинку в приятельській бесіді за чайним столом і розійшлися в піднесеному настрої, вдячні гостинним господарям за влаштування свята.

Присутні й.

Лекція про Україну в Діжонському Університеті у Франції.

11 березня с. р. в Діжонському Університеті відбудеться лекція про Україну проф. Тісрана, який подібні лекції вже читав у французькому Товаристві Українознавства у Парижі.

Большевицька загроза в Румунії.

Паризька газета «Le Journal» 21 і 22 лютого опублікувала листи свого кореспондента Жео Лондона про большевицьке повстання в Румунії, а тако-ж інтерв'ю з румунським прем'єр-міністром Вайдою-Воеводою і королем Каролем. При чому як прем'єр Вайда-Воевода, так і король Кароль в поданих інтерв'ю заявили, що маються документарні дані про те, що повстання в Букарешті та інших місцях було організовано III Інтернаціоналом, який кинув на Румунію сотки своїх агентів з інструкціями і грошима.

Ця подія мусить звернути на себе увагу тако-ж усіх українців, які живуть у Румунії, бо большевицьке повстання, як ми знаємо з досвіду на Україні, на Кавказі й т. д., є завжди лише прелюдією до втручання московських большевиків. Ці останні, оскільки б бачили, що положення в Румунії є підходящим, не завагалися б перед тим, щоб двигнути через Дністро свої дивізії, які б одразу були охрещені «молдавськими» і на чолі яких стояв би «молдавський уряд». Большевики відразу офіційно заявили б, що вони нічого не знають, що то є боротьба внутрішнь-румунська, і все було б розиграно так, як на Україні або на Кавказі в 1918-1920 роках.

Перед такою загрозою українці мусять серйозно задуматися і бути готовими до всяких можливостей,

бо не в інтересах українців, що живуть в Румунії, щоб большевицька навала насунулася й на їх землі. Але, щоб українці в Румунії могли такій навалі протистояти, треба, щоб вони мали певну свободу до самоорганізації. Залежить це у великій мірі від румунської держави, але і в її інтересах є, звичайно, щоб український національний елемент в боротьбі з большевизмом був їй у поміч.

Виставка совітських малярів у Парижі.

В той час, як з успіхом відбулася в Парижі в Галері Віньон виставка українських малярів 7-12 листопада м. р., цілком непомітно пройшла в Парижі виставка совітських малярів, яку було влаштовано по ініціативі з Харькова. Виставляли свої образи Петрицький, Гординський, Глущенко і ще кілька «антирелігійників».

У виставку большевики всадили чималі гроші, але публіки на цій виставці майже не було і відгуків у пресі те-ж жалких.

Премія за роман про большевизм.

Паризька Католицька Академія оповістила конкурс на роман про большевизм. Роман може бути написано якою завгодно мовою, лише з додатком резюме одною з розповсюджених європейських мов.

Рукописи або вже друковані твори мусять бути подані до 1. VII. 1934 року на адресу: M. Belle, chef du Secrétariat Général, 31, rue de Bellechasse, Paris 7—в 4 примірниках.

Присуд жюрі відбудеться в січні 1935 року. Буде видано три премії: 50.000, 20.000 і 10.000 франків. Головою жюрі буде акад. Анрі Бордо.

Форма романа може бути якою завгодно. Зміст мусить характеризувати большевицьку психологію, большевицькі спустошення в родині, громаді, державі, як рівно-ж і в релігійному відношенні та моральному.

Участь українських авторів у цьому конкурсі була б дуже пожаданою.

Нові книжки й журнали.

— «Український Тиждень». В Празі з'явилося нове періодичне видання на українській мові — «Український Тиждень». Виходить літографським способом та подає що-тижня 4 великі сторінки густого друку. Вже з'явилося 10 чисел і це дає змогу сказати де-що про це нове видання.

Складається «У. Т.» з «хроніки цього тижня», де подаються відомості про змозі про всі ті збори й засідання, які мають відбутися серед укр. еміграції на наступному тижні. Далі йде «хроніка минулого тижня», що подає відомості про такі-ж збори й засідання, що вже відбулися на минулому тижні. Слідуюча «загальна хроніка» подає інформації про загальні події з українського життя ближчого часу. У відділі бібліографії подаються відомості про нові книжки, а далі йдуть оголошення.

Коли зачав виходити «У. Т.», стало зрозумілим, яким потрібним для української еміграції в Празі він є. Безстороннє інформуючи укр. громадянство про життя усієї еміграції, а не якоїсь певної партії чи організації, «У. Т.» таким чином вносить в кола еміграції свого роду об'єднання. Перед читачем «У. Т.» переходить життя цілої еміграції, читач довідується, хто й що робить, хто що має робити, він знайомиться з тезами наукових докладів, із змістом наукових рефератів.

Від людей з глухої провінції доводилося вже чути, що «У. Т.» зв'язав їх з українським життям і полегчив їм самотність на чужині.

В перших числах «У. Т.» були деякі помилки й неточності. Але в дальших числах цього вже не помічається. N.

— В «У. Т.» особливо повно фільмується празьке українське життя, хоч подаються тако-ж відомості і з чеської провінції, а тако-ж і з життя української еміграції в інших державах, особливо, коли події тамовші зв'язані з працею празьких українців.

До цього молодого видання починають уже звинати, воно стало потрібним для української колонії в Празі, і, крім того, це видання стало потрібним всім українським редакціям, навіть в Америці та на Далекому Сході, приносячи відомості про українське життя в Чехословаччині. За одну чеську корону цей журнал щедро відплачує своїм змістом. І тепер, коли б «Укр. Тиждень» чогось перестав виходити, це б відчули, як втрату.

«Український Тиждень» має ще й національно-культурне значіння. А значіння його, як історичного джерела буде оцінено лише пізніше.

Для Праги й Чехії видання бюлетеню має тим більше значіння, що тут немає жадного українського пресового органа і про події нашого культурного життя тутешні українці довідуються лише з закордонної преси, та й то частково. Треба дуже пожаліти, що «Український Тиждень» став появлятися лише тепер, а не з 1921 року, через що ми не маємо занотованого такого буйного життя й діяльності української еміграції на Чехословаччині, яким воно тоді було. Це тим паче, що й музейно-архівна праця тут почалася тако-ж значно пізніше. Не всі установи давали справоздання із своєї діяльності, не всі зберегли свої архиви, і багато слідів недавнього-минулого вже навкі заникло. Ось чому своєчасне видавання такого бюлетеню, яким тепер є «Український Тиждень», послужило б для пізнішого історика (спеціально в Празі) неоцінимим джерелом. Тоді були тако-ж можливості і саме видання переводити друком від якоїсь установи, — тепер воно виходить літографічним способом з приватної ініціативи окремої особи, яка його видання розпочала на свої власні засоби.

Ось чому я, в день виходу 10-го числа «У. Т.», висловлюю його видавцеві свій привіт і подяку за його працю, вказую на значіння його видання й кличу українське громадянство підтримати це видання передплатою і не допустити до його заникнення.

Адреса «Українського Тиждєніка»: P. Zlenko. Turgova, 4. P r a h a. Tchecoslovaquie.

С. Наріжний.

Зміст.

Париж, неділя, 5 березня 1933 року — ст. 1. К. Ніко. Листи до земляків, XIX — ст. 3. Давній. Літературні спостереження, XXXIX — ст. 7. Борис Лазаревський. Шматочки минулого, XIV — ст. 12. Л. Д. «Розрив традиції» — ст. 16. В. С. З життя й політики — ст. 20. *Observer*. З міжнароднього життя — ст. 23. З широкого світу — ст. 25. Хроніка. З життя української еміграції: У Польщі — ст. 26. У Франції — ст. 28. У Швейцарії — ст. 29. Лекція про Україну в Дижонському університеті у Франції — ст. 29. Большевицька загроза в Румунії — ст. 30. Виставка совітських малярів у Парижі — ст. 30. Премія за роман про большевизм — ст. 30. Нові книжки й журнали — ст. 31.

ДОБРА ІДЕЯ.

Систематичне вивчення своєї батьківщини та свого народу є обов'язком всякої інтелігентної людини. Тільки у нас, українців, це не так. Причини цього лежать в гіркій долі нашого національного шкільництва.

Тому радо вітаємо думку Української Господарської Академії, що розпоряджає налагодженим технічним апаратом позаочного навчання, відкрити позаочні курси українознавства.

Ці курси мають розпочатися ще навесні б. р. і містимуть в своїй програмі вісім предметів з царини українознавства (історія, письменство, культура, географія, економіка, національне відродження). До педагогічного складу курсів запрошуються ліпші фахові сили. Невисока платня за навчання робить курси приступними для кожного.

Початок навчання залежить від того, коли буде одержана вистачаюча кількість зголошень від бажаючих студіювати на курсах.

Звертатися по адресі:

Ukrajinsky Technicko-hospodarsky Institut. Podébrady. Tchecoslovaquie.

СПІЛКА УКРАЇНСЬКИХ ІНЖЕНЕРІВ У ФРАНЦІЇ

Виклад п. інж. Бремєєва на тему :

«МОДЕРНА ІНДУСТРІЯЛЬНА ФОТОГРАФІЯ»

переноситься на 11 березня с. р.

Виклад відбудеться в салі 49, avenue d'Orléan, Paris 14.

Початок о год. 21. Вступ вільний.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 86-63.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chéque postal 898.50, Paris.
Редагує — **Комітет.** Адміністратор: **Іл. Косенко**

Le Gérant: M-me Perdrizet.
